

Uitgebreide weergave van het podiumgesprek Kopfkinno 24 tussen Timo de Rijk en Dingeman Kuilman op 7 oktober 2013. Plek: LantarenVenster.

Opmerking vooraf: de hieronder weergegeven tekst is een poging tot vrijwel letterlijke weergave van het gesprek. De tekst kan echter onjuistheden bevatten als woorden of zinnen minder goed te verstaan zijn geweest voor de notulist.

De heren gaan zitten achter de tafel. Kuilman helpt De Rijk met de microfoon. Kuilman: "Timo rijmt op Kopfkinno", maar dat is flauw. De Rijk: "Timo de Rijk rijmt op altijd gelijk", zeiden ze in mijn kindertijd".

Voorafgaand aan eerste fragment stelt Kuilman vijf vragen, oplopend in moeilijkheidsgraad, "zodat de mensen een beetje een idee krijgen wie je bent en hoe je in het leven staat", aldus Kuilman.

⇒ **Lievelingskleur?**

⇐ Geen, als ik iets moet kiezen is het zilver, maar dat is geen kleur.

⇒ **Wat wilde je worden toen je klein was?**

⇐ Eerst sleepbootkapitein, een poosje later werd dat meubelmaker, toen wilde ik naar de kunstacademie, uiteindelijk wist ik dat ik kunstgeschiedenis wilde studeren. Zonder dat ik wist wat dat was. Van het beroep kunsthistoricus kon ik mij nog niet echt een voorstelling maken.

⇒ **Wanneer was je voor het laatst tevreden over jezelf?**

⇐ Kijk als je zegt dat je nooit echt tevreden over jezelf bent, betekent dat niet dat je alsmear ontevreden over jezelf bent. Ik heb zelden het gevoel 'nu ben ik echt tevreden over mijzelf, dit is toch wel geweldig goed wat ik gedaan heb'. Echte tevredenheid met een mengeling van trots was er toen ik promoveerde.

⇒ **In 1998, op 'het elektrische huis'**

⇐ Ja, toen voelde ik een zwelling van trots. Ik liep over de binnenweg, echt zwevend. In een week tijd moest ik een tentoonstelling maken voor de kunsthof. Ik realiseerde mij dat als ik aan mijn promotie publiciteit wilde geven, deze tentoonstelling een geweldige mogelijkheid was. Toch had ik op dat moment geen enkele aandring om snel aan die tentoonstelling te beginnen. Ik dacht alleen maar 'het is gelukt'.

⇒ **Komrij verwoordde dit met: "Zijn borst zwol tot slagschiphoogte".**

⇐ Precies dat was het.

⇒ **Dat zit dicht bij die 'sleepbootkapitein'; wat heb je geleerd van je kinderen?**

⇐ Dat je iets kwijt bent als je...

⇒ **Kun je dat benoemen?**

⇐ Ik krijg meteen een kikker in mijn keel. Als je die kinderen ziet spelen en sporten en ik zie mijn zoon Jimmy voetballen, waar hij 100% in opgaat, dan denk ik: dat ben ik kwijt. Er is altijd een reserve; er is altijd tijdsdruk, een moment dat je aan iets anders denkt en niet aan dat ene waar je mee bezig bent. En volgens mij heeft hij dat niet, in dat uurtje.

⇒ **En is dat ook wat je fascineert in vormgeving; dat daar spelen op de een of andere manier nog gecultiveerd wordt?**

⇐ Ik denk dat je het in de mode ziet. Daar sta ik wat verder van af. Dat mensen soms zo opgaan in de mode. Terwijl ik relativerend ben: 'maak je je echt druk om de jurk van

Maxima?'. Er zijn mensen die hielden toen Maxima uit het paleis kwam. Voor die mensen heb ik 100% respect; bijna jaloezie, dat je jezelf helemaal geeft aan een jurk.

⇒ **Dat alles weer één ding is?**

⇐ Het is heel makkelijk om te zeggen 'het is maar een jurk', het is veel moeilijker feitelijk om je over te geven aan dat ene ding.

⇒ **Daar zit wellicht een discrepantie tussen de wetenschap waar je je moet afzonderen van het object en een bepaald soort vormgeving waar je je volledig mag vereenzelvigen met de dingen die je doet.**

⇐ Maar de pure wetenschap waar bijna niemand meer voor kan kiezen omdat de academische wereld ook geperverteerd is. Het is een industrie geworden die van je vraagt dat je lijstjes maakt, en niet meer naar je kennis. Ronald Plasterk zei ooit over een collega, toen er een ontdekking was gedaan op zijn vakgebied: 'laat ze het eerst maar gepubliceerd krijgen'. Dat is de huidige houding in wetenschap. Niet vreugde over een ontdekking of vreugde over een originele gedachte die toch de kern is van goed onderzoek. Maar: heb ik binnen een bepaalde tijd een artikel af, en heb ik voldoende onderwijs gegeven en klopt alles? Daar geef ik mij niet aan over. En de meesten proberen dat tegen te gaan. Maar de academische wereld brengt dat met zich mee. De kern van de intellectuele wereld is het vormen van een mooie gedachte of interessante analyse. En daar moet je als je het goed doet en je de kans krijgt compleet in opgaan. Misschien zit die puurheid, en de mogelijkheid om voor 100% op te gaan in wat je doet in ieder vak. Dat waar je altijd van afgehouden wordt; door management taken, door kinderen, door gebrek aan concentratie omdat je geld nodig hebt. Misschien wel het 'leven'. Toch streef je ernaar, omdat de puurheid; de 100% overgave, dat dit geluk is. En als ik mij zoon zie voetballen, dat is geluk. Voor hem en voor mij. Dat blijf je in je leven steeds nastreven. Omdat je het kent. Vanuit je eigen jeugd en van je kinderen die je bezig ziet. En je weet ook: als het je lukt dan maak je over het algemeen een artikel, of design wat waarschijnlijk heel erg goed is. Omdat je er alles aan gedaan hebt, en alles er in ligt. Maar dat is niet makkelijk. Daar moet je hard voor werken.

⇒ **Ik ben blij dat je tijd neemt voor het antwoord. Je zou er misschien ook wel een kwaliteitscriterium voor vormgeving aan kunnen ontleen.**

⇐ In ieder geval een kwaliteitscriterium voor de weg er naar toe. Of het iets zegt over talent, over de schoonheid van een product of dat een product geslaagd is; dat weet ik niet.

⇒ **Nog een vraag van de vijf die ik je zou stellen: 'Wat heb je in huis wat je nooit zou verkopen?'**

⇐ Afgezien van emotionele betekenis van producten, niets. Spullen interesseren mij wel maar niet zodanig dat ik... Ik heb een paar jaar bij een veilinghuis gewerkt. Waardoor ik bij alles wat ik ooit gekocht heb denk, afgezien van wat ik gekregen heb, ik heb daar wel eens een mooier exemplaar van gezien. Dus als iemand iets wil, dan kan ik het weggeven of verkopen, en koop ik wel iets anders. Ik ken wel een mooiere variant. Alles mag weg.

⇒ **We gaan een blokje filmpjes zien. De noties die je ons net hebt laten zien komen daarin ongetwijfeld aan bod. Laten we beginnen met het eerste blokje. Dat staat genoemd als 'schrijven en ontwerpen'. Twee filmpjes over Jan des Bouvrie en een over Rem Koolhaas. Kun je iets zeggen over wat we gaan zien?**

⇐ Er is filmpje van de persconferentie na de vrijlating van Jan des Bouvrie. Jan des Bouvrie is een tijdje, heel kort, heeft hij in de cel gezeten. Jan wordt onthaald door

haag van allerlei (pers)fotografen. Je ziet ook paparazzi. Er valt een ding op. Het tweede filmpje over Jan des Bouvrie, is met de stem van Des Bouvrie. En ten slotte een vrij recent filmpje over Rem Koolhaas die geïnterviewd door twee jongens, studenten bedrijfskunde of economie of zoiets. De een is zenuwachtig, de ander denkt 'als het maar snel voor bij is'. Die niet zo goed op de hoogte zijn van architectuur. Rem zit daar met zijn jas aan want hij moet natuurlijk weg naar Hong Kong ofzo. Dit stukje film gaat over dat hij begonnen is als scenario schrijver. Eerder zei hij dat dat niet belangrijk is in zijn architectuur. Nu geeft hij toe dat het wel belangrijk is.

Rem Koolhaas is mijn grote held vanwege het feit dat hij de intellectuele benadering van het ontwerpen heeft groot gemaakt. En gestalte heeft gegeven. En het aardige is dat Rem in dit filmpje zegt waarom schrijven voor hem belangrijk was op het moment dat hij nog niet bouwde. Dat is een soort les.

Eerste filmblokje.

Thema: schrijven en ontwerpen

Jan des Bouvrie: vrijlating

<http://www.youtube.com/watch?v=dAbsWKZeg6A>

Jan des Bouvrie

<http://www.youtube.com/watch?v=CR84k6oGgWI>

Rem Koolhaas over schrijven (5.55 t/m 9.53).

<http://www.youtube.com/watch?v=IhEbCcJjXWQ>

⇒ **Het blokje heet lezen en schrijven. Je zet twee ontwerpers tegen over elkaar, die ook scherp tegenover elkaar gezet kunnen worden. Rem Koolhaas wereldburger met intellectuele ambitie. En Jan des Bouvrie die wereldberoemd is in Nederland. Die zich in feite op geen enkele manier afficheert als intellectueel. Eerder als een boerenslimme middenstander, die begrijpt wat mensen nodig hebben. En daar vertaalslagen van maakt.**

⇐ Boerenslim, misschien wel. Het papier dat Jan des Bouvrie in het filmpje laat zien is de tekening die hij van zijn cel gemaakt heeft tijdens zijn gevangenschap. Hij houdt het omhoog. Dat zei alles. De cel was voor hem, die nacht. Boerenslim weet ik niet. Ik denk ook dat hij zich als artistiek manifesteert. Zeker ten op zichten van: 'de gewone man moet dagelijks hard werken en ik zorg voor zijn mooie spulletjes. In Nederland zijn mensen 'haters' van Jan des Bouvrie en mensen die het belang van Jan des Bouvrie zien, namelijk dat hij er voor gezorgd zou hebben dat het Nederlandse interieur modern is. Ik hoor misschien wel tot beiden. Enerzijds geniet ik van zijn stem en het plezier dat hij iedere keer hetzelfde doet met die dikke stift. Maar waar ik mee oneens ben is dat hij al vanaf de jaren '60 begonnen is met tegen iedereen te zeggen dat hij dyslectisch is. Dat zegt niets over intellect. Maar Jan heeft er een bijbetekenis aan gegeven in termen van: 'je hoeft helemaal niet goed te kunnen lezen, of na te denken. Ontwerperschap is een ander talent'. Ik waardeer Rem Koolhaas juist omdat hij zonder gene naar voren brengt, dat je over een onderwerp nadenkt. Op welke manier dan ook. En dat ontwerpers niet beginnen door een boek te pakken om een collage te maken. Want dat is de boodschap van Jan des Bouvrie. Veel ontwerpers hebben die gevoelsmatige, niet intellectuele aanpak. Fantastisch. Maar de intellectuele kant zou tegelijkertijd gevierd moeten worden. En Jan des Bouvrie maakt dat bespottelijk.

⇒ **Zie je ook een tegenstelling tussen het lokale ten opzichte van het mondiale. Wat in deze tijd maatschappelijk speelt en voor spanning zorgt. Namelijk dat**

een deel van de bevolking meegaat met de mondialisering. En ander deel dat op vakantie gaat, waar het bij blijft. En onzeker wordt van de wereld die om hen heen verandert. Rem Koolhaas is de held van de eerste groep en Jan des Bouvrie van de tweede groep.

- ⇐ Aan dat plaatselijke wordt de laatste jaren iets toegevoegd. Het regionale; de habitat; de oikos daar zitten wel degelijk positieve kanten aan.
- ⇒ **Vanuit die redenering zou je kunnen zeggen dat Jan des Bouvrie misschien wel belangrijker is dan Rem Koolhaas.**
- ⇐ Voor veel mensen denk ik wel. Ik denk ook dat hij slim genoeg is om aansluiting te vinden bij het idee 'de warme bakker van de witte bankjes'. En we willen allemaal die warme bakker terug. We hebben genoeg van dat fabrieksbrood. En dat voelt hij denk ik wel.
- ⇒ **Rem Koolhaas die refereert aan zijn ambities als scenarioschrijver. Je voelt dat hij daarin een grote ambitie heeft; alle grote scenario's zijn binnen handbereik. Jan des Bouvrie is ook een scenarioschrijver. Een routineus scenario van het alledaagse leven van Nederlandse mensen uit twee-onder-een-kap-woningen of rijtjeshuizen. En vanuit die belevingswereld schrijft hij zijn kleine verhalen. Die herkenbaar zijn en daardoor succesvol. En per definitie gebonden aan de Nederlandse werkelijkheid. In België of Duitsland denken ze: 'waar heeft hij het over'.**
- ⇐ Ja. Ik zet Jan des Bouvrie en Rem Koolhaas tegenover elkaar. En in die zin zou je kunnen zeggen dat ze elkaar niet raken. Een tegenstelling tussen lokaal en globaal.
- ⇒ **Ik denk dat Rem Koolhaas niet in staat is om een bank te ontwerpen. Daar zou Jan des Bouvrie om moeten lachen.**
- ⇐ Ik acht Rem Koolhaas tot bijna alles in staat. Maar hij heeft recent een paar meubels afgeleverd waarvan ik dacht dat hij beter niet kunnen doen. Ik heb die meubels niet van dichtbij gezien, alleen op foto's. Dat is het vakmanschap dat Jan des Bouvrie claimt. Een ander ambacht van maken, van schaal, van kleinheid.
- ⇒ **Jan des Bouvrie is naar mijn mening altijd een middenstander gebleven. En dat geeft ook zijn perspectief op de wereld. Een perspectief op klanten. De rijke klanten zijn vaak mensen die vanuit de middenstand rijk geworden zijn.**
- ⇐ Ik denk dat hij daar gelukkig mee is.
- ⇒ **In zijn relatie tot Benno Premesela zat altijd iets dubbels. Van 'ik heb hem gekend', en 'hij vind mijn werk zo mooi', alsook de frustratie dat hij zelf zo'n status nooit verworven heeft.**
- ⇐ Dat is een frustratie die Joop van den Ende ook heeft...
- ⇒ **Nog even terug naar Rem Koolhaas. Raar filmpje. Drie Nederlanders die Engels met elkaar praten. Je vraagt je af waarom doen ze dat.**
- ⇐ En twee jongens die zich pas vrij recent hebben ingelezen in wie Rem Koolhaas is.
- ⇒ **En Rem Koolhaas die zich laat typeren vanuit zijn generatie, door de manier waarop hij Engels spreekt. Die nooit de moeite heeft genomen om de taal af te maken. Die altijd tegen die taal aan heeft blijven schurken.**
- ⇐ Daarna gaat het over China. En dan vraagt hij 'wie is er hier in China geweest?'. 'Wie kan er hier Chinees?' Dat waren er misschien twee. Dat verontruste hem want 'de wereld komt eraan en die heet voor een deel China. Waarna hem gevraagd werd: 'spreekt u Chinees?' 'Nee, geen woord' zei hij. Hoe vaak gaat u naar China? Elke zes weken.

- ⇒ **Wat Koolhaas o.a. zegt: 'Ik heb door te schrijven ruimte, de ruimte gecreëerd waarbinnen ik architectuur kan maken'.**
- ⇐ Dat is een mooie gedachte. En meer dan een marketingplan schrijven.
- ⇒ **Wat ik mij afvraag is of die uitspraak een verklaring achteraf is of is dat ook een intentie geweest?**
- ⇐ Dat is typisch Koolhaas; dat elke verklaring achteraf voor waar aangenomen wordt. Ik bedoel zoals hij Central Park verklaart in NY, dat is een bewuste strategie om daar vervolgens huizen omheen te bouwen. Zo verklaart hij een heleboel als bewuste strategie.
- ⇒ **Jij spreekt je bewondering uit voor Rem Koolhaas als denker. Ik vind zijn manier om zich te uiten ook fascinerends. Maar het heeft voor mij ook iets ongrijpbaars, misschien wel pretentius of intellectualistisch. Het mist voor mij de helderheid die ik waardeer in grote denkers.**
- ⇐ Nee, voor mij niet. Ik heb mij veel met hem bezig gehouden. Je moet je met hem verstaan, en met het zelf bedachte jargon van hem. Dat is bij filosofen ook, zoals Heidegger. Maar ik heb ook veel boekjes over Johan Cruijff gelezen. En Rem Koolhaas zit dichterbij Johan Cruijff dan bij Heidegger. Dezelfde omkeringen en grilligheden. Ik snap wat ze met hun omkeringen en paradoxen bedoelen. De manier waarop Rem Koolhaas geijkte zienswijzen omdraait.
- ⇒ **Kun je een voorbeeld geven van een inzicht dat je van Rem Koolhaas hebt ontleend?**
- ⇐ Zijn grote inzicht is dat je als ontwerper zolang mogelijk uit moet stellen om een (normatief) oordeel, of een moreel getint oordeel moet vellen. Maar dat je eerst moet begrijpen hoe een situatie in elkaar zit. Er is geen ontwerper die dat doet. Alle ontwerpers beginnen met: 'Nou, ik vind...'. Rem Koolhaas stelt dat uit. Hij heeft dat geïntroduceerd in de architectuur. Dat je op een heldere... en vervolgens kan dat surrealistisch of paradoxaal worden.... In principe dat je niet als eerste zegt: 'deze situatie bevalt mij niet'. Eerst begrijpen en dan pas een oordeel.
- ⇒ **Als je dat spiegelt met ontwerppraktijk. Jurgen Bey zei eens 'ik kan geen stoelen ontwerpen als ik niet over het interieur en gebouw mag nadenken'. Is dat eenzelfde soort redenering. Omdat je begrip van de context nodig hebt om tot iets te komen?**
- ⇐ Nee het gaat bij Rem Koolhaas niet altijd om context. Vaker niet dan wel, gek genoeg. Het kan over context gaan.
- ⇒ **Rem Koolhaas probeert toch de omgeving of de context, datgene wat de ontwerp-opgave omgeeft, eerst te doorgronden en te begrijpen?**
- ⇐ Rem Koolhaas zal het denk ik geen context noemen. Hij probeert een situatie te begrijpen en daar een ontwerp op af te stemmen.
- ⇒ **En dat staat vaak haaks op de ontwerppraktijk waar mensen dingen bedenken, en waar je het gevoel hebt dat ze helemaal los staan van welke context dan ook.**

Tweede filmblokje.

Thema: design, popmuziek en authenticiteit

Bob Dylan, lira 1966 (ongeveer eerste 3 minuten)

<http://www.youtube.com/watch?v=JS-7loUwVsl>

Martha & Snoop Dogg

<http://www.youtube.com/watch?v=goLsVkMEq9o>

Judas Priest 1990

http://www.youtube.com/watch?v=nM_IPTWThU

Painkiller (Screaming with a Vengeance)

⇒ **Waarom koos je voor Bob Dylan?**

⇐ Ik ben geen fan van Dylan. Dit vind ik wel te gek. Ik ben heel lang op zoek geweest naar 'het historische moment' van Dylan. Begin jaren '60 werd hij binnengehaald als guru van het protest; van de nieuwe maatschappij; maatschappelijk bewustzijn. Als folkzanger, akoestisch zingen. Akoestisch zingen stond voor een nieuwe generatie jongelui die zich keerden tegen de consumptiemaatschappij. De akoestische gitaar stond voor echtheid. Bob Dylan scoopt dat idee onderuit en begint een band. Hij heeft dan een klein tournee in de VS en dan in GB. Dit filmpje laat een beroemd moment zien op een folkfestival waar hij opkomt met een elektrische gitaar, en niet met een akoestische gitaar. Hij wordt dan uitgejouwd. Van deze scene was al lang bekend dat het gebeurd was, maar pas sinds kort is er beeld van. Je ziet dat Dylan wil beginnen met zijn optreden en op dat moment voor Judas wordt uitgemaakt. Dan zegt hij terug tegen die desbetreffende jongen: 'je bent een leugenaar'. Waarna hij tegen zijn band zegt 'play it fucking loud'. Met andere woorden: laat ze voelen wie hier de baas is.

⇒ **Waar gaat dit fragment over voor jou?**

⇐ Het gaat over 'hoe ziet en hoe voelt symboliek van echtheid'. Authenticiteit is een constructie, zou je kunnen zeggen. Jij en ik bedenken wat we authentiek vinden. Dat verandert dus. Tot de jaren '60 is bijvoorbeeld de akoestische gitaar, met Bob Dylan en Joan Baez als spokesmen. En Bob Dylan trapt dat onderuit. Nu vinden we een blueszanger met elektrische gitaar authentiek. Zoals BB King.

⇒ **Je zou kunnen zeggen dat het een manifestatie van zijn autonomie is. Namelijk in termen van 'ik bepaal wat echt is'.**

⇐ Ja, op dat moment zeker. En dat wordt niet herkend door de jongens en meisjes die zich overgegeven hebben aan het folkzingen.

⇒ **Hij maakt zich niet een gevangene van een verwachtingspatroon.**

⇐ Nee, hij wilde niet de drager van de protest zijn.

⇒ **Zijn er ontwerpers die eenzelfde positie hebben ingenomen?**

⇐ Veel ontwerpers proberen die positie voortdurend in te nemen.

⇒ **Is er een ontwerper die in zijn opvatting of houding Bob Dylan benaderd?**

⇐ Dan denk ik aan Victor Papanek. Die heeft daar ook van genoten en dat uitgevent.

⇒ **En vergelijk dan eens Bob Dylan en Rem Koolhaas?**

- ⇐ Die vergelijking gaat nauwelijks op. Wel de vergelijking Rem Koolhaas en David Bowie. Namelijk artistiek, gedreven vanuit het conceptuele, intellectueel, tot verandering geneigd.
- ⇒ **Tweede fragment. Martha Steward en Snoop Dogg. De link tussen Martha Steward, Jan des Bouvrie is dat het twee ontwerpers zijn die in 'de bak' hebben gezeten.**
 - ⇐ Snoop heeft ook vastgezet.
- ⇒ **De programma's van Martha gaan niet alleen over koken maar ook over lifestyle. Ongelooflijk professioneel.**
 - ⇐ Een soort Linda de Mol op het gebied van interieur.
- ⇒ **Waarom dit fragment?**
 - ⇐ Dit fragment maakt op pijnlijke wijze duidelijk hoe twee culturen bij elkaar komen. Voorheen een tegencultuur 'Snoop' en Martha Steward de 'bourgeois' Amerikaanse. Snoop leent zich er volkomen stoned voor om een cross-over te maken naar het publiek van Martha Steward.
- ⇒ **Waarom doet Snoop dat, denk je?**
 - ⇐ Vanwege het geld. Hoewel die jongens altijd bezig zijn met 'streetcredibility'. De jongens in 'the hood' zeggen keer op keer: 'kereltje je doet er niet meer toe; wat doe je nou, je gaat bij die blanke op tv'. Antwoord: 'maar ik maak nog steeds deze muziek'. Dat is ook wat 'pop' is. Een zichzelf repeterend effect; een perpetuum mobile. Steeds maar weer iets wat van onderop komt dat mainculture wordt. Het is ook interessant om te zien hoe Snoop daarmee omgaat. En hoe Martha Steward het op haar manier nodig heeft. Zij vindt het leuk om zo'n exotische; beetje enge jongen in de studio te hebben. En zij begint op het randje van racistisch over het taalgebruik van Snoop. Tenenkrommend.
- ⇒ **En ze vinden elkaar in de aardappel.**
 - ⇐ Ja, en daarna gaan ze samen 'mashed potatoes' maken. En Snoop gaat dan zingen en een fles in een vorm van een vrouwenlichaam erbij halen, dat hij te koop heeft. Een fantastische show wordt het.
- ⇒ **Gaat het ook over het vermainstreamen van cultuur?**
 - ⇐ Ja. En ook de vraag: 'wat is nog mainstream'. De opkomst van Snoop bij Martha Steward is ook mooi. Hoe voor een soort 'goede tijden slechte tijden' publiek... En dan is hier onze gast 'Snoop dog'. Iedereen schrikt zich te pletter, maar ze kennen hem natuurlijk wel. Hij is ongelooflijk beroemd. Je kunt Snoop afdoen als counterculture maar dat is het natuurlijk niet. Mensen als Jay-Z en dr. Dre hebben vaak miljoenen op de bank. Het is mainculture maar het afficheert zich als counterculture. En Martha Steward wil niks anders zijn dan dat. Als is het voor haar heerlijk om af en toe iemand erbij te hebben die in de bak heeft gezeten en zwart is.
- ⇒ **Om het een beetje echie te houden.**
 - ⇐ Anders wordt het wel heel saai.
- ⇒ **Laatste fragment: Judas Priest. Wat heb jij met hem?**
 - ⇐ Niet zo heel veel. Al realiseer ik mij wel dat op het moment dat het op de radio is ik het niet uit zet, en meestal harder zet. Het is een fascinerende band, een goede band. Het is een van verhalen, en dat is een beetje mijn vak, op welke manier wij weten hoe deze 'look' tot stand is gekomen. Net voordat deze plaat uitkwam, rond 1990, bestond de band ongeveer 20 jaar. Op dat moment zei de zanger tegen zijn

bandgenoten: 'ja jongens, ik moet jullie iets zeggen. Wij maken wel heteromuziek maar ik ben al mijn hele leven homo. En zie je die leren pakjes die wij dragen, dat heb ik uit de kelder van NY meegenomen, ooit in 1969'. Daar waren de jongens zo boos over dat ze hem de band uitgezet hebben, maar toch weer teruggevraagd hebben. En inmiddels lopen alle 'boerenjongens in Twente' met zo'n jasje aan uit de homoscene uit NY van de jaren '60.

⇒ **Je clustert deze fragmenten rond het thema authenticiteit. Bestaat er zoiets als authenticiteit in vormgeving? Of is dat voorbehouden aan de kunsten?**

⇐ Dat is afhankelijk van hoe je het begrip authenticiteit definieert. Voor mijn gevoel bestaat het streven naar authenticiteit wel maar het is een streven iets dat bedacht is. Authenticiteit is bedacht. Je kunt zeggen op het moment dat ik oprecht of origineel ben, noem ik dat authentiek.

⇒ **Dat is heel beschouwelijk. Toch in de manier waarop we naar het begrip kijken, hebben we de neiging om Bob Dylan of Rem Koolhaas meer authentiek te noemen dan Jan des Bouvrie.**

⇐ Rem Koolhaas speelt er ook voortdurend mee. Met Bob Dylan.... die discussie met 'lyar': ben je 'echt' of laat je je wegekopen door de 'pop'.

⇒ **In die zit Bob Dylan heel dicht bij het kunstenaarschap, omdat hij als het ware zijn kunstenaarschap claimt. En dat hij probeert zich onafhankelijk van zijn publiek op te stellen. Terwijl vormgevers, architecten op de een of andere manier zich vaak verliezen in de relatie met het publiek.**

⇐ Dat slaat op een ingrediënt van wat authenticiteit genoemd wordt. Maar naar mijn idee is authenticiteit een soort heilige graal waar kunstenaars naar streven omdat het in ons idee van kunstenaarschap thuishoort of ontwerperschap, onafhankelijkheid.

⇒ **Is het een idee dat thuishoort in het 'ontwerperschap'?**

⇐ Voor mij niet, maar veel ontwerpers laten zich er door meeslepen. Als je dat vooropstelt en je gelooft in iets als authenticiteit, dan heb je niet goed nagedacht over wat het is. Dan zie je vaak dat het tot minder goede resultaten leidt; vaak onaf, of een gezochte manier.

⇒ **Zit daar een fundamenteel verschil tussen kunst en vormgeving?**

⇐ Nee, niet als het om auteursvormgeving gaat. Ik denk dat de ambitie hetzelfde is.

Derde filmblokje

Thema: Svengali en wat daarmee geassocieerd kan worden

Svengali, 1931 (16:43 - 19:37)

<http://www.youtube.com/watch?v=tc-rFBnyxLg>

Li Edelkoort 2008

<http://www.youtube.com/watch?v=RLUhJngnO24>

Malcolm McLaren 1983

<http://www.youtube.com/watch?v=STCTCgQ3XJU>

⇒ **Drie fragmenten. Wat is de rode draad?**

⇐ Svengali. Het eerste fragment was uit de film Svengali... Een behoorlijk antisemitische film. De meneer in het fragment, je hoort hem Duits praten, is Joods dus slecht. Het boek waarnaar deze film is gemaakt heet naar het meisje wat je ziet

in het fragment. In het fragment dient het meisje zich aan bij deze Joodse meneer. Ze heeft blote benen, ze rookt. Daar zie je al aan: 'das een meisje, nou die neemt het niet zo nauw'. Dat blijkt ook: 'ze is model'. Die Joodse meneer (Svengali) verwacht het niet. En denkt 'nou, daar kan ik wel eens even gebruik van maken'. Hij zegt dan ook letterlijk als ze zegt: 'maybe one day you can use me'. Zijn antwoord: 'that's exactly what I planned to'. Dat is een 'vooruitkijken' in de film. Wat daarna gebeurt. Want ze komt binnen. Hij denkt, weet je wat, nou ik doe mij dan toch maar voor als kunstschilder. Je ziet hem dan ook zijn pallet pakken. Hij denkt, nou zij gaat uit de kleren, ik ga mijn penseeltje een beetje warm maken. Uit het vet halen. Hij keert zich naar zijn assistent. En dan begint zij te zingen. En dan denkt hij: 'maar wacht eens even, als iemand zo kan zingen, dan kan ze beter geen model zijn. Dan moet ik zorgen dat beroemd wordt'. Hij heeft hypnotische gaven. Hij hypnotiseert haar zodanig dat zij alleen kan zingen, dus heel veel geld verdienen, als zij bij hem is. Hij is het voorbeeld, Svengali (in GB bestaat die term ook), van de kwaadaardige manager of spindoctor. De persoon die er voor zorgt dat er dingen gebeuren die anders niet kunnen gebeuren. Of die de zaak zodanig onder controle houdt dat hij er geld uit verdient.

⇒ **Colonel Tom Parker avant la lettre**

⇐ De manager van Elvis. En dat is de rode draad. Volgens mij komen die mensen in alle creatieve branches voor. En zijn ook nodig.

⇒ **Het perspectief is moreel.**

⇐ Ja, zeer moreel in de film. En in de film (uit ± 1931) is Svengali, nog heel sterk: 'meisje, meisje, meisje... met zulke grote talenten. Laat je niet gebruiken door lelijke oude kerels. Vooral niet als ze Joods zijn'. Ik denk ook dat onze samenleving zodanig verandert is dat het woord Svengali, bijvoorbeeld in GB nog wel eens gebruikt wordt, maar steeds minder negatief. Het gaat om iemand die dingen kan laten gebeuren. En de eerste waar het woord voor gebruikt werd is Malcolm McLaren (uit het laatste filmfragment). Wel in afkeurende zin.

⇒ **De tweede Svengali die je opvoert is Edelkoort**

⇐ Ik wil vooropstellen dat ze geen Svengali is en vooral niet kwaadaardig. Maar er zijn mensen in alle creatieve beroepen. Die, zoals ze zelf graag zeggen, zelf niets kunnen, maar wel precies weten wat goed is. En talenten herkent. Zij zegt altijd, (misschien is het wel een urban myth), dat het een talent is waar je iets mee kunt doen; een tijdschrift mee maken. Namelijk talent scouten en vervolgens zodanig bij elkaar brengen dat er iets gebeurt wat groter is dan de onafhankelijke delen. En ik denk dat Lidewij in staat is om zaken te laten gebeuren die anders niet zouden gebeuren door de mensen die aan die specifieke zaak bijdragen, zoals een tijdschrift of presentatie.

⇒ **Je refereert nu aan haar rol als impresario waar ze sterk de indruk wekt dat zij ontwerpers adopteert, daar een band mee opbouwt. Vaak wederkerig. En op basis daarvan worden de desbetreffende ontwerpers op het wereldpodium gehesen.**

⇐ Ja. Ik weet dat mensen die lang bij haar werken 'under her spell' kunnen zijn. Ze heeft zich wel eens beklagd dat mensen in haar buurt nooit relaxt waren. Mensen deden hun best.

⇒ **Door haar in dit blokje te plaatsen kies je voor een bepaalde typologie.**

⇐ En ook over een betekenis die naar mijn smaak heel belangrijk is.

- ⇒ **Malcolm McLaren. Vele kunstacademies bezocht. Geen enkele afgemaakt. Uiteindelijk in het Londen van de jaren '60 zijn wonderlijke draai gevonden.**
- ⇐ Die man kon dus echt niets. En wist toch daadwerkelijk dingen te laten gebeuren die hele bijzondere kwaliteit hadden met een enorme uitstraling.
- ⇒ **Kan je volhouden dat hij niets kon. Je zou kunnen zeggen dat hij de ultieme creative director is.**
- ⇐ Ik zeg het op een manier zoals hij het zelf graag zegt.
- ⇒ **Dat is in zekere zin ook de rol die Edelkoort speelt. En misschien dat Rem Koolhaas meer een soort concept director is dan dat hij zelf met een blokkendoos aan het werk gaat.**
- ⇐ Nu wel ja. Nee ik zeg ook op een bijna schertsende manier 'niets kunnen'. Hij had een geweldig oog voor talent. En talent had ook een geweldig oog voor hem. In het filmfragmentje zie je heel goed dat hij niets op de manier... Het is werkelijk een onweerstaanbaar dansfilmpje. Die meisjes die dansen echt. Onwaarschijnlijk. En elke keer als Malcolm McLaren begint te zingen of in beeld komt, denk je 'ga toch uit beeld man'. Hij heeft een lelijke rode kop en hij kan niet dansen. Maar hij zorgt wel dat die muziek wat wordt. Hij is deze muziek op het spoor gekomen in Zuid-Afrika, van de Bojoko-boys, en heeft deze muziek verbonden aan deze meisjes. Die op heel andere muziek dansten in de VS. Dat verbonden aan de producer Trevor Horn, die alleen hele opgeklopte muziek maakte. En dat wordt iets fantastisch.
- ⇒ **Zijn talent ligt op een ander niveau. Het is niet iemand die gaat kleien of schilderen. Het is iemand die sterk conceptueel denkt. Daar ook de goede mensen bij zoekt en dan iets maakt dat geen van de mensen afzonderlijk tot stand kan brengen.**
- ⇐ Een enorm talent. Nou zeg je het zodanig berekenend, dat hij dat zelf nooit had toegegeven. Maar het is zeker zo. Op conceptueel niveau en hij is een creative director. Die zodanig de grenzen opzoekend, ook van de controversen... hij wilde een blaadje uitgeven met blote veertienjarige meisjes. Dat kon in die tijd ook niet.
- ⇒ **Dat is de voorliefde van de contramine.**
- ⇐ En weten wat daar het gewin van is. Het artistieke gewin en commerciële gewin.
- ⇒ **Is dat louter tegendraadsheid?**
- ⇐ Nee, het is ook weten wat er speelt en in de samenleving gebeurt. Een paar keer is het misgegaan. Maar hij was ook manager en samensteller van de Sex Pistols. Je kunt natuurlijk niet zeggen dat hij de punk bedacht heeft, maar hij heeft facetten en een versnelling in aangebracht. Bijzonder, naar mijn smaak. Hij beroept zich later op het situationisme, dat gaat misschien wat ver... Het is geen toeval wat hij gemaakt heeft.
- ⇒ **Een aantal zaken lijken in elkaar te schuiven met het vorige filmblokje. Je haalt Svengali naar voren als een soort 'manipulator' van creatief talent. In het vorige blokje hadden we het over authenticiteit. Dat ging ook om een soort van manipulatie. Je bent professor in het veld van de vormgeving, waar manipulatie aan de orde van de dag is. Waar illusie van authenticiteit wordt gecultiveerd. Maar die authenticiteit in feite niet realiseerbaar is.**
- ⇐ Niet bestaat.
- ⇒ **Welke positie neem je in het denken, in de discussie erover zelf in?**
- ⇐ Het gemakkelijke antwoord is natuurlijk dat ik als Rem Koolhaas eerst probeer te begrijpen en dan pas te doen. Dus niet onmiddellijk er iets van te vinden.

⇒ **Je zit er al vrij lang in. Dus je begrijpt er waarschijnlijk wel iets van.**

⇐ Ja dat denk ik wel.

⇒ **Ik vraag het zonder ironie. Het is de wereld waaraan je je verbonden hebt. Waarin je elke dag verkeert. En tegelijkertijd stel je daar vragen bij. Of het nou het morele gehalte is, of de intenties. Er zit een teneur van kritiek in.**

⇐ Dat weet ik niet. Er zit een teneur van opmerkzaamheid in en ook wel van fascinatie. Dat authenticiteitstreven bijvoorbeeld. Dat zo sterk is dat ik zelf denk als jonge ontwerpers daarnaar verlangen: 'lees er eerst eens over; denk er eens goed over'. Je kunt het ook accepteren als een gegeven. Dat authenticiteit, of authenticiteitsuggestie, een rol heeft in onze samenleving. Ik wil niet degene zijn die authenticiteit, of het streven ernaar ontmaskert. Ik probeer te begrijpen waarom het bestaat en waarom het grootschalig bestaat. Dat vind ik op zichzelf interessanter. En voorlopig een hele kluit om te begrijpen waarom dit zo is, waarom dit streven steeds groter wordt.

⇒ **Dat ruikt ook een beetje naar de wetenschapper die zich verschuilt achter waardevrijheid. In termen van: 'ik observeer alleen; ik hoef er geen oordeel aan te verbinden'. Maar tegelijkertijd ben je ook vader, consument, burger die deze wereld om zich heen ziet, en daar dingen van vindt. Zit er spanning tussen deze twee visies op het veld waarin je verkeerd?**

⇐ Dat zijn twee verschillende zaken.

⇒ **Kun je die zuiver gescheiden houden?**

⇐ Weet ik niet. Dat kan misschien wel nooit. Ik wil niet degene zijn die voor jonge studenten of anderen... Een vermanend vingertje in een stukje zegt. Jij wil authenticiteit... en het lukt niet.

⇒ **Je refereerde eerder aan Victor Papanick. Hij koos wel positie. Hij had in feite een bijna moreel discours over vormgeving.**

⇐ Ja maar Papanick wist ook wat de symboliek ... Papanick schreef dat je geen dure kinderzitjes moest kopen want dat was geld wegbrengen naar kapitalistische ondernemingen. En tegelijkertijd had hij thuis de duurste ... installatie staan. Als er iemand dubbel was dan was hij het.

⇒ **Welke conclusie trek je daaruit?**

⇐ Dan kun je nagaan wat een standpunt van iemand die er goed overnagedacht kan hebben, die je hoog hebt. Wat dat waard is. Ik bedoel als iemand zoals Lidewij Edelkoort in het filmfragment, op het laatst zegt in de toekomst zien wij een groter belang voor sustainability. Dan moet ik lachen. Want dat zag volgens mij iedereen. Vervolgens komen er voorbeelden in beeld van sustainable voorstellen die van hout en papier-maché gemaakt zijn. Terwijl het stomste wat je kan doen is iets van hout maken, als het om sustainability gaat. Ik ben niet te beroerd om dat te vertellen tegen iemand.... Je kunt wel zover zijn dat je probeert te begrijpen wat er daadwerkelijk aan de hand is.

⇒ **Ik kom even terug op Papanick. Jouw wetenschappelijke visie op vormgeving kan misschien wel waardevrij zijn, maar in mijn beleving staat vormgeving juist in het centrum over waardecreatie. En is het misschien ook wel een verantwoordelijkheid van vormgevers om daarin een positie in te nemen.**

⇐ Ik zeg niet dat dat niet hoeft. Ik zeg dat ik hoop dat ontwerpers eerst nadenken en dan handelen. En niet zeggen sustainability is zo belangrijk hoor ik, en dan vervolgens iets van hout maken. Dan zeg ik met probeer eerst eens waardevrij te

onderzoeken hoe het gaat bij McDonalds en hoe het gaat met kinderarbeid. En wat het werkelijk betekent als je maar drie kwartjes per dag betaald aan dertienjarigen in India. En dan wil ik je nog wel eens horen. Ik wil niet van te voren horen dat de situatie niet deugd. In die mening ben ik niet geïnteresseerd. En zeker niet van iemand die niet de krant leest, zoals veel jonge studenten. Dat is persoonlijk, moreel standpunt.

⇒ **Als je dat vindt, en als je dat ook een voorwaarde vindt voor goede vormgeving. Kun je dan iets zeggen over de staat van vormgevingsonderwijs op dit moment in Nederland. Stelt je dat gerust, vind je het bemoedigend?**

⇐ Het stelt me niet gerust. Maar het bemoedigd mij wel. Jij bent directeur van een kunstacademie (is/was, dat mag je zelf bepalen). Jij hebt mij niet nodig om deze discussie te bedenken. Er zijn naast jou nog meer mensen in de opleidingswereld die dit ook bedenken. En die ook zien van 'het tijdperk van het museumdesign, laten we daar niet meer het gewicht op leggen'. Dus die tendens is bemoedigend. Dat wil niet zeggen dat het mij gerust stelt. Want het vlees is zwak en iedereen wil wel beroemd worden en in een museum staan.

⇒ **Ik vind niets fijner dan met een bemoediging te eindigen. Dus ik ga er geen tegenwerkingen aan koppelen. Dank voor de filmfragmenten die je hebt uitgekozen. Applaus voor Timo.**

⇐ En een klein applausje voor Dingeman.

⇒ **Dan gaan we naar de hoofdfilm. Malcolm McLaren... Timo, wil nog even heel kort uitleggen waarom dit voor hem de hoofdfilm is. Ligt dit in het verlengde van het gesprek dat wij zonet hadden over Svengali.**

⇐ Nee, het ligt in het verlengde van 'authenticiteit' en 'hoe werkt popcultuur'. En van Malcolm McLaren. Maar niet de onbelangrijkste reden is dat ik ooit... dit is natuurlijk voor een deel nostalgie en jeugdsentimenten... dat begrijpen jullie, ik ben vijftig... en wat hier getoond is, is voor een deel mijn jeugd. En wanneer ben je bevattelijker voor popmuziek dan als je negentien of twintig bent. Toen ik deze film zag vond ik hem zo teleurstellend dat ik hem niet uitgezien heb. Maar ik denk dat ik hem niet goed begrepen heb. Het kan zijn dat deze hoofdfilm heel slecht is maar het kan ook zijn dat de film een voor mij onbekend juweel is dat ik dit keer wel uit wil zien.